

УДК [811.112.2:81'42]:336.221

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-205-21>

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ З ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ НА ВАРІАТИВНІСТЬ ЖАНРОВОЇ ФОРМИ ЗАКОНУ

INFLUENCE OF TAXATION ACTIVITIES OF NATURAL AND LEGAL PERSONS ON THE VARIABILITY OF THE GENRE FORM OF THE LAW

Охріменко О.А.,

orcid.org/0000-0002-4428-8777

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри сучасних європейських мов
факультету міжнародної торгівлі та права

Державного торговельно-економічного університету

У лінгвістичній літературі неодноразово зазначалося, що словниковий склад мови складається з низки взаємопов'язаних підсистем або підмов, тобто спеціальних і загальних мовленнєвих засобів, які використовуються у певній сфері людської діяльності. Разом ці підмови утворюють загальну лексичну систему мови, яка є цікавою, розмаїтою та ще все ще досліджуваною. Усебічне дослідження словникового складу мови було й залишається однією з найважливіших проблем мовознавства. Нерозривний і постійний зв'язок мови з життям і діяльністю суспільства виявляється в тому, що всі процеси соціального розвитку і науково-технічного прогресу динамічно й багатогранно відображаються в лексиці. Ось чому вона й перебуває в центрі уваги сучасних досліджень.

Дослідження з цієї проблематики у німецькій правничій офіційній мові (підмові податкової системи Німеччини) свідчать, що традиційний поділ на *мову науки*, *виробництва* та *виробничий жаргон* або *сленг* не поширюється на неї. Як зазначає Х. Брінкманн, німецька правнича мова є сумішшю специфічних юридичних елементів (він називає їх також *науковими*) та розмовних юридичних, які, власне, є не чим іншим, як елементами мови загального вжитку (мови-носія). Це впливає зі специфічної «лексичної» залежності будь-якої правничої мови від мови загальнонаціональної. Адже право, регулюючи майже всі сфери суспільної діяльності, вимушене постійно запозичувати слова із загальномовного лексикону (або й з інших внутрішньомовних термінологічних полів) і термінологізувати їх у свій спосіб. Зі зростанням інформаційного попиту сучасної науки збільшується кількість фахової лексики, яка обслуговує різні сфери соціальної діяльності людини. Завдяки цьому протягом останніх десятиліть дуже активно розглядається термінологія, термінологічні поля, системи. У наші дні ми використовуємо мову як систему, певний мовний код, складений із граматичних, логічних, культурних та інших законів. Юридична мова є його підсистемою, іншими словами, субмовою або субкодом.

Ключові слова: терміни, податкова терміносистема, термінологічні поля, оподаткування, право, правнича мова, податкове законодавство.

Linguistic literature has repeatedly noted that the language vocabulary consists of a number interconnected subsystems or sublanguages, that are special and general means of speech used in a certain sphere of human activity. Together, these sublanguages form a general lexical system of the language, which is interesting, diverse and still under investigation. A comprehensive study of the language vocabulary was and remains one of the most important problems of linguistics. The inseparable and constant connection of language with the life and activities of society is manifested in the fact that all processes of social development and scientific and technical progress are dynamically and multifacetedly reflected in the vocabulary. That is why, it is in the focus of modern research.

Research on this issue in the official German legal language (the context of the German tax system) shows that the traditional division into the language of science, production and industrial jargon or slang does not apply to it. As noted by H. Brinkmann, the German legal language is a mixture of specific legal elements (he also calls them scientific) and colloquial legal ones, which, in fact, are nothing more than elements of the language of general use (the native language). This follows from the specific "lexical" dependence of any legal language on the national

language. After all, the law regulating almost all spheres of social activity, is forced to constantly borrow words from the universal lexicon (or from other intra-linguistic terminological fields) and terminologicalize them in its own way. With the growth of the information demand of modern science, the number of professional vocabulary that serves various spheres of human social activity is increasing. Thanks to this, terminology, terminological fields, and systems have been very actively considered in recent decades. Nowadays, we use language as a system, a certain linguistic code made up of grammatical, logical, cultural and other laws. Legal language is its subsystem, in other words, a sublanguage or subcode.

Key words: terms, tax term system, terminological fields, taxation, law, legal language, tax legislation.

Постановка проблеми. Дефініція поняття правового законодавства пов'язана переважно з особами, інститутом, правовідносинами, процесуальною дією або порядком дій. Податковий термін у такому разі є назвою, знаком, поняттям правового законодавства як елемента певної правової системи. З філологічної точки зору складовими частинами такої дефініції можуть бути як іменник або іменникова група, так і дієслово або дієслівна група. Юридичний термін разом із поняттям, якого він стосується, завжди закріплений у виразно визначеній правовій системі конкретної держави, групи держав або в системі міжнародного права. За Данутою Кежковською, така прив'язка до системи є головною рисою кожного юридичного термінологічного поля, котре без системи, до якої належить, втрачає будь-яке значення, на відміну від термінів інших галузей знання, де позначувані ними предмети відомі також суспільству, наприклад географічні або медичні терміни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Податкове законодавство, мова оподаткування, юридична термінологія досліджувалися вітчизняними та зарубіжними науковцями: Е. Т. Дерді, С. М. Іваненко, Т. Р. Кияк, І. В. Сойко, О. В. Чорною, О. А. Шаблій, К. Brinker, Muhr, Flüe-Fleck/Hove, König, Hirschfeld, Ehnert та ін.

Теоретичне висвітлення варіативності у своїх роботах дає С. М. Іваненко, передусім, через її лексико-семантичний стрижень, загальний для всіх його форм, наголошує на наявності у мові фонетичних, морфологічних, етимологічних, стилістичних, жанрових, граматичних варіантів [8, с. 40].

Мета дослідження – вивчити варіативність як мовну властивість жанрової форми закону.

Виклад основного матеріалу. Варіативність є властивістю мовної системи надавати тим, хто говорять, різноманітні способи вираження одного й того самого змісту. Деякі вчені вбачають у варіативності проблему, а деякі, навпаки, – користь для використання мовних засобів. Варіативності мови та мовленнєвих одиниць приділяється зараз багато уваги. У науці існує кілька загальноприйнятих положень стосовно варіативності: 1) варіативність є об'єктивним наслідком мовного розвитку, 2) на певному етапі розвитку мови норма може набувати декілька варіантів, які є рівноцінними, незважаючи на їх функціональну відмінність [6, с. 16].

Процес варіативності можна вважати закономірним у мові, оскільки він характеризує мовні одиниці різних рівнів на різних етапах розвитку мови та є ознакою мовного розвитку [7, с. 121].

Сама ідея варіативності передбачає змінність, модифікацію чого-небудь з умови збереження деяких певних якостей, отже, варіативність – це не просто мінливість, а така модифікація, яка не призводить до появи нової суті [5, с. 32].

Варіативність існує в структурних можливостях кожної системи мови, а також у мінливості й розмаїтих зв'язках з тими мовними підсистемами, з якими вона перетинається й взаємодіє в процесі функціонування. Варіативність закладена в самій природі мови, вона зумовлена екстралінгвальними факторами й внутрішніми формами. С. М. Іваненко до екстралінгвальних факторів відносить умови життя громадян, використання лексики носіями мови, структурно-семантичні особливості самих лексичних одиниць, їхньої взаємодії в мові та мовленні, процеси запозичення [6, с. 121].

Поняття варіативності, варіантів у науковому вжитку з'явилися раніше поняття «інваріант». Термін «інваріант» увів математик Дж. Сільвестр у 1851 році. «Математичний Енциклопедич-

ний словник» так характеризує поняття «інваріант»: «концепція інваріанта є однією з найважливіших у математиці, оскільки вивчення інваріанту безпосередньо пов'язане з завданнями класифікації об'єктів того чи іншого типу. Взагалі, метою будь-якої математичної класифікації є побудова деякої повної системи інваріантів» [7, с. 222]. Тобто під інваріантом розуміється предмет, який залишається незмінним за будь-яких перетворень. Інваріант визначається як деяка абстрактна сутність, у якій відображається те загальне, що в цьому часовому відрізку характеризує яку-небудь групу чи клас тих чи інших об'єктів. Інваріант є абстракцією, поняттям, у якому відображені загальні якості класу об'єктів, не існує як окрема конкретна річ, він не є еталоном. Інваріантом є скорочене поняття групи предметів, які мають загальні якості, за якими вони класифікуються, і всі ці якості відображені в інваріанті [5, с. 33].

Поняття «варіативності» й «інваріанту» корелюють з поняттям форми. Для пропонованого дослідження релевантним є поняття форми мовленнєвого жанру. Вона є «складною, різнорівневою системою елементів та зв'язків між ними координаційного й субординаційного типу» [1, с. 53]. Під формою розуміємо систему способів, прийомів та матеріальних засобів вираження, представлення, реформування й функціонування змісту певного твору відповідно до наявних норм, критеріїв, вимог. Існує велика кількість жанрових форм, які мають свій особливий внутрішній зміст. Форма відображає естетичну та прагматичну цінність твору. Вона має смислове значення, за яким знаходиться людина, культура, світогляд, світовідчуття. Різноманітні форми виникають залежно від соціально-культурних потреб суспільства та практичної необхідності: так, наприклад, жанрова форма «закон» з'явилась із появою державності [1, с. 54–55], а форма «податковий закон» – коли виникла необхідність оподаткування сфер діяльності громадян. Тому існують варіативні та інваріантні форми закону. Поняття «жанр» використовує літературознавство, журналістика, мистецтвознавство. «Загальна теорія жанрів розглядає жанр як тип художньої форми, як єдність структурно-композиційних ознак, специфічних саме для цього жанру» [3, с. 6]. Потрібно зазначити важливість таких рис жанру, як наявність єдності структурно-композиційних ознак та тривалість процесу створення такої єдності. Під цим терміном Ф. С. Бацевич розуміє «визначені, відносно стійкі тематичні, композиційні та стилістичні типи визначень» [2, с. 241–242]. Такої ж думки дотримується А. Д. Белова [2, с. 156], яка під конструктивним принципом жанру розуміє місце й роль «раціонально-логічних» та «емоційно-риторичних структур». Жанр – це сполучення елементів лексики, семантики, синтаксису, морфології, фонології в будь-якій мові [2, с. 39].

Багато авторів розглядає жанр з погляду теорії діяльності (В. Б. Бурбело, А. Д. Белова, С. М. Іваненко, Т. Р. Кияк). Поняття діяльності відіграє головну роль, оскільки через неї характеризується людський світ. Під діяльністю розуміється сутнісна визначеність способу буття людини у світі, здатність його внести в дійсність зміни, опосередковані ідеальним [4, с. 112]. Як основні моменти діяльності виділяються «суб'єкт (носії) діяльності; мета – ідеальний образ бажаного, відносно якого змінюється предмет; спосіб, за допомогою якого здійснюється зміна; предмет (об'єкт), на який спрямована діяльність; результат діяльності» [3, с. 112].

Якщо схематично простежити процес породження жанру практичного мовлення, то вибудовується таке: екстралінгвальні фактори – сукупність функціонально-комунікативних ознак, які характеризують спосіб висловлювання – реалізація способу викладу в композиційно-мовленнєвій, архітектоніко-мовленнєвій та тональній побудові, вираженій в мовленнєвих формах. До основних екстралінгвальних факторів належать: сфера діяльності та комунікативна ситуація (мета комунікації, адресант, адресат, предмет комунікації, канал комунікації, код, можливість зворотного зв'язку, безпосередні умови перебігу процесу комунікації – за Шеноном та Уївером).

«Сфера діяльності включає в себе фактори соціального та психологічного типу, під впливом яких в загальному плані формується комунікативна ситуація окремого комунікативного акту, зумовленого метою комунікації» [2, с. 23].

Комунікативна мета мовленнєвого жанру «податковий закон» інформує громадян про правила поведінки в суспільстві, заборони та дозволи, застерігає осіб від неправомірних дій. Сут-

ність комунікативної діяльності відповідно до мети полягає в розробці законів, нормативів, що визначають взаємовідносини між суб'єктами, які діють на ринку, тобто між державою та юридичними і фізичними особами, роботодавцями та найманими працівниками. Це регулювання здійснюється через прийняття законів, постанов, інструкцій або інших документів, які встановлюють порядок дій та правила поведінки.

Тривалість акту комунікації залежить від часу, витраченого на передачу тексту по каналу зв'язку та сприйняття тексту адресатом.

Адресант – це колективний автор, колектив Федерального податкового департаменту на чолі з Міністром, який безпосередньо займається урегулюванням процесу оподаткування в країні. Зазвичай на посаду міністра обирається політик, а не спеціаліст у галузі податків. Людина, яка розуміється на податках і до думки якої прислуховуються, – сенатор чи перший заступник. Він є державним службовцем, спеціалістом вищого класу, може бути професором університету, який вийшов на пенсію, чи високопоставленим працівником податкової служби. Адресант виконує активну роль, тому що за допомогою тексту податкового закону він інформує читачів та впливає на них. У зв'язку з тим, що адресант є колективним автором, текст не відображає індивідуальні особливості характеру та мовлення адресанта.

Адресат – це, з одного боку, спеціалісти (юристи), а з іншого – усе суспільство, масовий читач.

Крім цих елементів комунікативної ситуації, важливі такі фактори комунікативного акту: код – рідна мова (німецька), канал – писемне мовлення, передане через текст закону.

Вид мовлення – монолог. Монолог в основному є мовленням від першої особи, не передбачає (на відміну від діалогу) відповідної реакції іншої особи чи осіб, має відповідну композиційну організованість й смислову завершеність [344, с. 60]. Монолог – це особлива форма стилістичної побудови мовлення, яка тяжіє до виходу за межі соціально нівельованих форм семантики та синтагматики (Karin M. Eichhoff-Cyrus/Thomas Strobel). Учасники комунікації не вступають в безпосередній контакт, можливість зворотного зв'язку також відсутня.

Предмет комунікації текстів мовленнєвого жанру «закон» у підвиді «податковий закон» – це механізми і конкретні заходи з оподаткування різних сфер практичної діяльності людей. Наприклад, страхова премія в розумінні цього необхідна для обґрунтування і для здійснення страхових відносин до страховика:

§ 2 Versicherungsentgelt. (1) Versicherungsentgelt im Sinne dieses Gesetzes ist jede Leistung, die für die Begründung und zur Durchführung des Versicherungsverhältnisses an den Versicherer zu bewirken ist. Darunter fallen insbesondere Prämien, Beiträge, Vorbeiträge, Vorschüsse, Nachschüsse, Umlagen, außerdem Eintrittsgelder, Gebühren für die Ausfertigung des Versicherungsscheins und sonstige Nebenkosten. Zum Versicherungsentgelt gehört nicht, was zur Abgeltung einer Sonderleistung des Versicherers oder aus einem sonstigen in der Person des einzelnen Versicherungsnehmers liegenden Grund gezahlt wird, wie Kosten für die Ausstellung einer Ersatzurkunde oder Mahnkosten (Feuerschutzsteuergesetz (FeuerschStG), S. 1–2). Цей уривок із закону про оподаткування утримання протипожежної охорони показує, як оподатковується побутова сфера діяльності громадян, у цьому випадку оподатковується страхувальна премія зі страхування предметів, які стосуються протипожежної безпеки.

Жанр та стиль є «як категоріями способу мислення, так і категоріями практичної мовленнєвої діяльності», а «свідомо-мисленнєва діяльність характеризується наявністю внутрішнього плану, регулюванням, опосередкуванням, мисленнєвим моделюванням результатів» [1, с. 56–59].

Жанр «закон» є інваріантом, є комунікативною організацією мовленнєвої дії й відповідною формою юридичного тексту. Не існує за рамками комунікативного акту, поза реальністю, соціальними явищами, діями, входить до соціально-комунікативної взаємодії. Юридичні документи мають особливу чіткість, клішованість. Проілюструю:

§ 19a Überlassung von Vermögensbeteiligungen an Arbeitnehmer. (1) Erhält ein Arbeitnehmer im Rahmen eines gegenwärtigen Dienstverhältnisses unentgeltlich oder verbilligt Sachbezüge

in Form von Vermögensbeteiligungen *im Sinne* des § 2 Abs. 1 № 1 und Abs. 2 bis 5 des Fünften Vermögensbildungsgesetzes in der Fassung des Gesetzes vom 19. Dezember 2000 (BGBl. I S. 1790), so ist der Vorteil steuerfrei, soweit er nicht höher als der halbe Wert der Vermögensbeteiligung (Absatz 2) ist und insgesamt 135 Euro im Kalenderjahr nicht übersteigt [Einkommensteuergesetz (EStG), S. 125a–126]. У цьому фрагменті податкового закону про податковий податок чітко описується соціальна ситуація про передачу частини майна роботодавцю.

Існування моделей та їх мовленнєвих варіантів, тобто стандартів, значно полегшує складання ділової документації. складаються. Головна ціль у разі складання офіційних документів – точність та стислість. Багатослівність, мовленнєві надмірності – величезна стилістична вада офіційної мови.

Ділові документи складаються за відповідною формою. Закони повинні виключати складні конструкції. Наприклад, податковий закон як варіант закону має складні конструкції, звороти, речення можуть бути складними та заплутаними:

Zu den Einkünften aus Kapitalvermögen gehören auch

1. besondere Entgelte oder Vorteile, *die* neben den in den Absätzen 1 und 2 bezeichneten Einnahmen oder an deren Stelle gewährt werden;

2. Einnahmen aus der Veräußerung

a) von Dividendenscheinen und sonstigen Ansprüchen durch den Inhaber des Stammrechts, *wenn* die dazugehörigen Aktien oder sonstigen Anteile nicht mitveräußert werden. Diese Besteuerung tritt an die Stelle der Besteuerung nach Absatz 1;

b) von Zinsscheinen und Zinsforderungen durch den Inhaber oder ehemaligen Inhaber der Schuldverschreibung, *wenn* die dazugehörigen Schuldverschreibungen nicht mitveräußert werden. Entsprechendes gilt für die Einlösung von Zinsscheinen und Zinsforderungen durch den ehemaligen Inhaber der Schuldverschreibung;

3. Einnahmen aus der Veräußerung von Zinsscheinen und Zinsforderungen, *wenn* die dazugehörigen Schuldverschreibungen mitveräußert werden und das Entgelt für die auf den Zeitraum bis zur Veräußerung der Schuldverschreibung entfallenden Zinsen des laufenden Zinszahlungszeitraums (Stückzinsen) besonders in Rechnung gestellt ist;

4. Einnahmen aus der Veräußerung oder Abtretung von

a) abgezinsten oder aufgezinsten Schuldverschreibungen, Schuldbuchforderungen und sonstigen Kapitalforderungen durch den ersten und jeden weiteren Erwerber,

b) Schuldverschreibungen, Schuldbuchforderungen und sonstigen Kapitalforderungen ohne Zinsscheine und Zinsforderungen oder von Zinsscheinen und Zinsforderungen ohne Schuldverschreibungen, Schuldbuchforderungen und sonstige Kapitalforderungen durch den zweiten und jeden weiteren Erwerber zu einem abgezinsten oder aufgezinsten Preis,

c) Schuldverschreibungen, Schuldbuchforderungen und sonstigen Kapitalforderungen mit Zinsscheinen oder Zinsforderungen, *wenn* Stückzinsen nicht besonders in Rechnung gestellt werden oder *bei denen* die Höhe der Erträge von einem ungewissen Ereignis abhängt,

d) Schuldverschreibungen, Schuldbuchforderungen und sonstigen Kapitalforderungen mit Zinsscheinen oder Zinsforderungen, *bei denen* Kapitalerträge in unterschiedlicher Höhe oder für unterschiedlich lange Zeiträume gezahlt werden,

soweit sie der rechnerisch auf die Besitzzeit entfallenden Emissionsrendite entsprechen [Einkommensteuergesetz (EStG), S. 127a–128]. Фрагмент податкового закону про податковий податок складається з трьох речень, складносурядних та складнопідрядних з підрядними означальними, умови та обмежувальними. Довгі речення з великою кількістю підрядних та частин складносурядних речень ускладнюють розуміння змісту податкового закону.

Характерними особливостями жанру «податковий закон» є специфічна професійна лексика, номінативні структури, кліше, простий майбутній час, теперішній час, простий минулий, завершений минулий час, кон'юнктив II, кондіціоналіс I, Infinitiv, інфінітивні звороти, складносурядні, складнопідрядні речення, безособові речення, пасив:

§ 20 [Kapitalvermögen] Zu den Einkünften aus Kapitalvermögen *gehören*

1. Gewinnanteile (Dividenden), Ausbeuten und sonstige Bezüge aus Aktien, Genussrechten, mit denen das Recht am Gewinn und Liquidationserlös einer Kapitalgesellschaft *verbunden ist*, aus Anteilen an Gesellschaften mit beschränkter Haftung, an Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften sowie an bergbautreibenden Vereinigungen, die die Rechte einer juristischen Person *haben*. Zu den sonstigen Bezügen *gehören* auch verdeckte Gewinnausschüttungen. Die Bezüge *gehören* nicht zu den Einnahmen, soweit sie aus Ausschüttungen einer Körperschaft *stammen*, für die Beträge aus dem steuerlichen Einlagekonto im Sinne des § 27 des Körperschaftsteuergesetzes als verwendet *gelten*.

Als sonstige Bezüge *gelten* auch Einnahmen, die an Stelle der Bezüge im Sinne des Satzes 1 von einem anderen als dem Anteilseigner nach Absatz 5 *bezogen werden*, wenn die Aktien mit Dividendenberechtigung *erworben*, aber ohne Dividendenanspruch *geliefert werden*;

2. Bezüge, die nach der Auflösung einer Körperschaft oder Personenvereinigung im Sinne der № 1 *anfallen* und die nicht in der Rückzahlung von Nennkapital *bestehen*; № 1 Satz 3 *gilt* entsprechend.

Auf Anteile des stillen Gesellschafters am Verlust des Betriebes *sind* § 15 Abs. 4 Satz 6 bis 8 und § 15 a sinngemäß *anzuwenden*;

5. Zinsen aus Hypotheken und Grundschulden und Renten aus Rentenschulden [Einkommensteuergesetz (EStG), S. 128a–129]. Як видно з цього уривку податкового закону про податковий податок, у ньому вживаються теперішній час, теперішній пасивний стан, пасив стану, інфінітивна конструкція sein+zu+Infinitiv.

Висновки. Основою мовного спілкування є необхідність організації спільної діяльності. Мова обслуговує всі області соціальної та правової взаємодії громадян, організовує її таким чином, щоб вона давала певний значимий результат для суспільства, дозволяла передавати знання, спонукала до дій, викликала певне ставлення до дійсності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф.С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи : монографія. Львів : ПАІС, 2005.
2. Белова А.Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Іноземна філологія»*. 2002. № 32. С. 11–14.
3. Бурбело В.Б. Художній дискурс в історії французької мови та культури 9–18 ст. : автореф. дис. ... докт. філол. наук ; Київський університет імені Тараса Шевченка. Київ, 1999. 21 с.
4. Д'яков А. С., Кияк, Т. Р. & Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Вид. дім «КМ Academia», 2000.
5. Дерді Е. Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів : дис. ... канд. філол. наук ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2003. 284 с.
6. Кияк Т. Р. Фахові мови та проблеми термінознавства. *Нова філологія*. 2007. № 27. С. 203–208.
7. Коваль Н.Є. Мовні засоби аргументації в юридичному дискурсі (на матеріалі англійських законодавчих та судових документів) : дис. ... канд. філол. наук ; Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2007. 257 с.
8. Чорна О.В. Українська термінологія податкової сфери: структура, функціонування, формування : дис. ... канд. філол. наук ; Інститут української мови НАН України. Київ, 2009. 245 с.
9. Шаблій О.А. Міжмовна термінологічна омонімія як проблема термінографії і перекладу (на матеріалі німецької та української юридичних терміносистем) : дис. ... канд. філол. наук ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2002.
10. Brinker K. Text- und Gesprächslinguistik: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung. Walter de Gruyter. *Language Arts & Disciplines*. 2000. 1805 p.
11. Eichhoff-Cyrus K. M., & Strobel T. Einstellungen der Justiz zur Rechts- und Verwaltungssprache. Eine Trendumfrage. *Der Sprachdienst*. 2009. Vol. 53. S. 133–151.
12. Steuergesetze. München : Verlag C. H. Beck, 2009.